

På egne veje og vegne

Af Louis Jensen

Louis Jensen, f. 1943

Uddannet arkitekt, debuterede i 1970 med digte i tidsskriftet *Hvedekorn*. Derefter fulgte en række digtsamlinger på forlaget Jorinde & Joringel. Skriver for såvel børn som voksne. Den første børnebog, *Krystalmanden*, udkom i 1986. Har siden 1993 levet som forfatter.

Jeg holder af klarhed. Den, der står tydelig og uomgængelig og med klare øjne mellem bogstaverne og ordene. Jeg holder af det uklare. Sætninger, der svinger mellem det ene og det andet. Ord, der danner svært gennemtrængelige skove. Jeg holder af det hele: Store, klare sletter og tætte skove. For på sletten, nede i græsset, mellem de små jordknolde, der forvilder man sig i det uklare, ligesom man i den tætte skov møder det, som opklarer, hvad der lå i en svær tåge, hvad der ikke kunne ses og nås, men nu, pludselig, åbner ind til ens øjne.

Der er altid det modsatte på spil. Klarhed tenderer altid mod det uklare og omvendt, og det er ikke let at skrive på børnelitteraturens vegne. På egne vegne vil jeg mene, at Løgstrup er blevet temmelig meget misforstået. Nogle mener, med reference til Løgstrup, at der er grænser for, hvad litteratur for børn kan beskæftige sig med. Det er en gedigen misforståelse. Går man tilbage til essayet: "Kunst og Etik", så læser man, at emnet ikke er afgørende. Det, som er afgørende, og det er hér, Løgstrups vigtige pointe ligger, det er tekstens perspektiv. Alt kan behandles, hvis ellers perspektivet peger på livet. Det essay omtaler ikke eksplicit børnelitteratur, men tankegangen kan overføres til netop litteratur for børn. Det afgørende, efter min mening, er, på hvilken måde barnet slipper ud af bogen. Gør man det som kvæstet og uden lyst til at leve, frarøvet alt, så er bogen dårlig. Det er altså ikke emnet, der er afgørende. Det er måden, hvorpå emnet behandles, det er bogens hele stemning, dens indre stemme, dens totale udsagn. En politisk korrekt og kedelig børnebog kan gøre større skade, kan i sin kedsomhed og trivialitet næsten tage livet af sin læser, end en tilsyneladende vild, ukonventionel, utilpasset bog. Det er hjertet, det kommer an på. Om der inde i bogen er en kærlighed, der overvinder det onde og modbydelige. Det er dét, det handler om, og ikke emnet.

I samme essay siger Løgstrup om kunsten: "Endelig er der ingen steder, hvor det i den grad gælder, at form forløser indhold, og indhold forløser form."

Jeg ved det ikke, men jeg tror, at de fleste forfattere er mere optaget af formen end af indholdet. Hvad betyder det? Det betyder, at man som skrivende er optaget af det materiale, som digtet, novellen, romanen etc. bygges op af. Det enkelte ord, bogstaverne, kommaer, punktummer, tankestreger, hele det apparatur, den fysik på papiret, som danner teksten. At skrive er for mig også at komme tæt på materialet, det formmæssige, lige så meget som at udtrykke et indhold. Når det er så afgørende, i al fald for mig, på mine veje ind i teksten, så er det, fordi den vej åbner for en tilstand i sindet, som igen er

en vej ind mod forståelse af hvad som helst. For dér, for enden, gennem allé-
en af ord og bogstaver ligger hemmelighederne, som erfares, om end kun
midlertidigt, men dog som afgørende, og som afgørende for, hvad teksten til
sidst kommer til at sige, altså indholdet. Mine tekster starter tit, ikke
omkring et indhold, men som en fascination, der knytter sig til enkeltord,
ordsammenstillinger eller alene en lyst til at komme i lag med bogstaverne.
Alt sammen meget klart.

Formen skubber altså til indholdet. Formen skaber indholdet. Olaf
Lagercrantz siger det meget smukt og præcist i *Om kunsten at læse og skrive*:

Det er rytmen, det kommer an på. En vanskeligt tilgængelig
indre organisation! Et sprogets åndedræt! Rytmen er selve tan-
ken, har Poul Rubow sagt, og deri ligger der en sandhed.

Det kan lyde mærkeligt, men netop her ligger en mulighed for at komme
nærmere en forståelse af, hvordan litteratur bliver til, og hvorfor den virker
eller ikke virker, for rytmen er et stykke af formen, et afgørende stykke.

Og ligesom formen skubber til indholdet, så skubber indholdet til for-
men. Det er to, der modellerer hinanden, træder frem og tilbage, og hvor det
lykkes, denne dans, så kommer den gode tekst. Dén, hvor indholdet bæres af
sin form, dén, hvor formen skylder sin vellykkethed indholdet.

Hvad skal børnelitteraturen?

Den starter, når jeg skriver den, ikke med et formål. Den starter, som sagt
i en fascination af det at skrive. Det er det ene sted. Eller med lysten til at for-
tælle. Det er det andet sted, og dér kan udgangspunktet være et indre bille-
de, en situation, en uklar fornemmelse af en række begivenheder, som regel
samlet om en kerne. En bestemt følelse, kærlighed, afmagt, vrede, nysgerrig-
hed, forundring. Det er alt sammen stykker og stumper, som er udgangs-
punktet. Dér kører det fra, og lykkes det, så samler stumperne sig sammen til
større stykker. En tekst kommer lidt efter lidt til syne. Den viser sit ansigt, og
den, der skriver, ser, hvad der er på spil.

Intet formål, ud over at skrive.

90

At udtrykke sig er formålet. Men det udtryk bliver jo så til noget, andre
kan læse sig ind i og finde betydninger og formål i. Den tekst, der alene skri-
ves på en fascination, ender jo uundgåeligt med at være både form og ind-
hold. Og måske bærer den tekst, der skrives frem på den måde, en større
lidenskab, og dermed en chance for læseren til at møde sin egen lidenskab
og sit behov for forståelse og mening. Alt sammen meget klart.

Jeg oplever tit, at en læser tror, at jeg ved alt om det, jeg har skrevet. Børn undrer sig, når jeg siger, at jeg ikke ved, hvorfor bestemte begivenheder udspiller sig. Hvorfor? Spørger de. Jeg ved det ikke, siger jeg, og så forsøger jeg at forklare, at det at skrive en bog er for mig lidt ligesom at se en film. Jeg skriver det ned, som jeg ser. Jeg ved altså ikke, hvad der kommer på de næste billeder. Jeg har ikke styr på det, og jeg ønsker det heller ikke. Jeg tror, at den tekst, der opstår "af sig selv", er stærkere end den tekst, der tænkes frem, og som derudover vil noget bestemt. Altså være belærende, men også tekster, der skrives på den måde, kan selvfølgelig være fremragende. Bare sjældnere. Ja, "skrives af sig selv". Sådan opleves det, men det, der skrives, er jo noget, der i forvejen er på spil hos den, der skriver. Det ubevidste. Derfra skrives der. Der kommer ordene op fra som fra en brønd, og lykkes det, så oversvømmes man af ord og sætninger.

Hvis man vil forstå processen at skrive, så må man forholde sig til det ubevidste. Det er dér, det kommer fra. At skrive en tekst er jo i høj grad et arbejde, der reflekterer det ubevidste. Ikke alt kan forstås, det meste ligger i mørke, men det gør ikke noget. Ud af mørket træder de mest vidunderlige figurer med lys om hovedet.

At skrive på den måde, jeg skriver på den måde, bliver så en dialog mellem det bevidste og det ubevidste. De afgørende momenter, konflikter, temaer og tekstens kernepunkter kommer fra det ubevidste. Bevidsthedens opgave er at holde styr på stoffet. Skære fra og lægge til, skabe overgange og sammenhæng. Sammenhængen er der altid, men den kan nogle gange tydeliggøres.

Enhver, der skriver, har sine temaer og tilbøjeligheder, både hvad angår form og indhold. Jeg tiltrækkes, som en jernspån af en magnet, af det groteske, det uhyrlige og det meget morsomme. En vellykket tekst er sikkert et udtryk for den skrivendes sind. Der er en klar sammenhæng. Længsler, lyster og det modsatte udtrykkes, forskudt eller ligetil, men lykkes teksten, så opgår det personlige i teksten og bliver alment.

Hvad er så forskellen på at skrive for børn og at skrive for voksne? For mig er der større ligheder end forskelligheder omkring alt det, der er afgørende: Processen, arbejdet, det tankemæssige, bevidsthedens forhold til det ubevidste etc. Alt det foregår ens, om jeg skriver for børn eller for voksne.

Forskellen, for der er en forskel, ligger i stemmen, den stemme, der udtalt og udtalt ligger i en tekst. Den stemme, der omringer og skriver handlingen, personerne og stoffet frem. Stemmen, når jeg skriver for børn, er mere fortrolig, mere indtrængende, har lettere ved at udtale det morsomme, er

mindre tynget af alvor. I al fald er det i stemmen, at forskellen kan placeres. Stemmen nærmer sig barnets stemme. Men ikke den talte, mere barnets indre stemme. Men ikke alene. Også den voksnes stemme er med. Uundgåeligt.

Stemmen er barnets, perspektivet er både barnets og den voksnes.

Højholts bemærkning om børnelitteraturen er ikke længere aktuel. Og var det i virkeligheden aldrig. Vi har H.C. Andersen. Hvem vil hævde, at et eventyr som *Fyrtøjet*, som er litteratur for børn, ikke er kunst. Hvem vil det?

Og ja, drømmen er god nok. Den fortsætter, og børnelitteraturen fortsætter med at folde sig ud. Nye bøger, nye gode forfattere. Store overraskelser, vidunderlige tegninger! Hurra! Der kan der skrives, og det vil der blive, men til sidst må jeg indrømme, at jeg ikke ved, hvad det handler om, sådan rigtigt. Men det er heller ikke det vigtigste, for når det kommer til stykket, er det mere alt det, der står som muligheder, som uafgjort og som undersøgelsesværdigt, der er interessant. Som at gå i et forunderligt landskab, under løvrige træer, hen over græs og berørt af en vidunderlig skønhed, som ikke kan forstås. Her kan man hvile sig, se op i himlen, for der er ingen ende på højden og dybden, og hvad der synes at skjule sig dér, og hvad der lyslevende træder frem for øjet